ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄ
««ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ

1. Ընթացիկ իրավիճակը և իրավական ակտի ընդունմանան հրաժեշտությունը

Հայաստանի Հանրապետությունում հեղինակային և հարակից իրավունքների գույքային իրավունքի կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարման կարգը սահմանված է «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով:

Օրենքի փոփոխության անհրաժեշտությունը բխում է մի շարք համակարգային խնդիրներից, որոնք առկա են հեղինակային և հարակից իրավունքների գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման գործող կարգավորման մեջ: Ներկայումս ոլորտում գործող միակ կազմակերպությունը՝ «Հայհեղինակ» ՀԿ-ն, փաստացի վայելում է բացառիկ մենաշնորհային դիրք՝ առանց պատշաճ պետական վերահսկողության, ինչը հանգեցնում է թափանցիկության պակասի, իրավատերերի իրավունքների ոչ լիարժեք պաշտպանության, իսկ մյուս կողմից՝ օգտագործողներից վարձատրության հավաքագրման ոչ ադրյունավետության: Բացակայում են նաև օգտագործման առնչությամբ տեղեկատվության հավաքագրման հստակ տեխնիկական միջոցների ու արդարացի բաշխման մեխանիզմների նկատմամբ պահանջներ, որոնք գործնականում կասկածի տակ են դնում կոլեկտիվ կառավարման թափանցիկությունը:

Բացի այդ, փոփոխության անհրաժեշտությունն առավել հրատապ է դառնում Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված՝ Եվրասիական տնտեսական միության «Հեղինակային և հարակից իրավունքների՝ կոլեկտիվ կառավարման կարգի մասին» համաձայնագրից, որը ենթադրում է կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների (ԿԿԿ) պետական հավատարմագրման հնարավորություն, ինչպես նաև իրավատերերի իրավունքների ընդլայնված կառավարման մոդելի ներդրում: Մասնավորապես՝ նշված մոդելը ենթադրում է պետության կողմից հավատարմագրված ու վերահսկվող ԿԿԿ գործունեությունը, որը կարող է ներկայացնել, ոչ միայն իր անդամների կամ իր հետ պայմանագիր կնքված հեղինակների ու այլ իրավատերերի իրավունքների կոլեկտիվ կառավարումը, այլև փաստացի հայկական բոլոր հեղինակների ու իրավատերերի իրավունքների կառավարումը, եթե վերջիններս չեն հրաժարվել նման կոլեկտիվ կառավարումից: Նշված համաձայնագիրը իր նորմատիվ տրամաբանությամբ հակասում է ՀՀ գործող օրենքին, որն այս պահին նման կարգավորումներ չի նախատեսում :

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ օրենսդրական փոփոխությունները միտված են ներդնելու պետական հավատարմագրման ենթակա կառավարման կազմակերպությունների համակարգ, որի շրջանակում յուրաքանչյուր իրավունքների կատեգորիայի համար կգործի միայն մեկ կառավարող կազմակերպություն, որը կգործի օրենքով սահմանված չափանիշներին և վերահսկողության մեխանիզմներին համապատասխան: Այս մոտեցումը թույլ կտա նաև կիրառել ընդլայնված կառավարման մոդել՝ ապահովելով այն իրավատերերի իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը, որոնք չեն հանդիսանում տվյալ կառույցի անդամներ,

սակայն չեն էլ առարկում իրենց իրավունքների կառավարմանը և արդյունքում կստանան իրենց մտավոր սեփականության օբյեկտի օգտագործման դիմաց արդարաձի վարձատրություն:

ՀՀ-ի վերոնշյալ վավերացրած համաձայնագրով անդամ պետություններին տրվում է իրավասություն՝

- սահմանելու կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների հավատարմագրման ու վերահսկողության ընթացակարգեր,
- ապահովելու ընդլայնված կառավարման հնարավորություն՝ այն դեպքում, երբ իրավատերը չի կնքել անհատական պայմանագիր, սակայն չունի նաև դեմ արտահայտում նրա կողմից իր իրավունքների կառավարմանը:

Համաձայնագիրը բացահայտորեն ճանաչում է, որ հնարավոր է յուրաքանչյուր ռեպերտուարի համար սահմանել մեկ հավատարմագրված կազմակերպություն, որն իրավունք ունի կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարել այդ ռեպերտուարի բոլոր իրավունքները, ներառյալ՝ այն իրավատերերինը, ովքեր առանձին պայմանագիր չեն կնքել, սակայն չեն էլ հրաժարվել կառավարման փաստից:

Այսպիսով՝ գործող ՀՀ օրենքն առերևույթ հակասում է ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններին, իսկ իրավակարգավորումները չեն ապահովում հավասարակշռություն իրավատերերի շահերի պաշտպանության և օգտագործողների մատչելիության, թափանցիկության և արդյունավետ կառավարման միջև:

Մյուս կողմից առկա օրենսդրությամբ սահմանված չեն խախտված իրավունքների պաշտպանության բավարար միջոցներ, ինչով պայմանավորված անհրաժեշտ է սահմանել հստակ փոխհատուցման չափեր: Մասնավորապես, գործող իրավական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ պաշտպանության վերոնշյալ մեխանիզմները գործնականում միշտ չէ, որ բավարար չափով ապահովում են իրավատերերի իրավունքների համապարփակ պաշտպանությունը, քանի որ հաճախ գործնականում անհնար է ֆիքսել հոնորարի կամ վարձատրության մի չափ, որից հնարավոր կլինի հաշվարկել դրա կրկնակին, ինչպես նաև գործնականում իրավատերերը հաճախ զրկված են իրավախախտման հստակ ծավալներն արձանագրող ապացույցների հավաքման իրական հնարավորությունից, ինչի հետևանքով գրեթե անհնար է լինում հիմնավորել վնասի չափը:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ անհրաժեշտ է վերանայել և արդիականացնել «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» օրենքի համապատասխան դրույթները, մասնավորապես՝

- ներդնելով կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների հավատարմագրման ու պետական վերահսկողության ընթացակարգ,
- թույլատրելով այդ կազմակերպությանը ընդլայնված հիմքով կառավարել նաև այն իրավատերերի գույքային իրավունքները, ովքեր չեն հրաժարվել կառավարմանը մասնակցությունից, նույնիսկ եթե առանձին պայմանագիր չեն կնքել:
- հստակցնել իրավունքների խախտման դեպքում փոխհատուցման չափերը:

Այս փոփոխությունները ուղղված են համապատասխանեցնելու ՀՀ օրենսդրությունը միջազգային չափորոշիչներին, բարձրացնելու կառավարման թափանցիկությունը և վերականգնելու իրավատերերի ու օգտագործողների կողմից համակարգի վստահությունը:

2. Առաջարկվող կարգավորման բնույթը և միջազգային փորձը

Նախագծով առաջարկվում է վերանայել «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ և 64-րդ հոդվածներով ամրագրված կոլեկտիվ կառավարման գործող համակարգը՝ նպատակ ունենալով այն համապատասխանեցնել միջազգային լավագույն փորձին և ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններին: Հիմնական փոփոխությունները ներառում են հետևյալը.

1. **Հավատարմագրման (ակրեդիտացիայի) համակարգի ներդրում**
   Օրենքով նախատեսվում է պետական մակարդակով հաստատել հավատարմագրման գործընթաց, որի միջոցով հնարավոր կլինի որոշակի կատեգորիայի համար ճանաչել միայն մեկ կառավարման կազմակերպություն՝ որպես հավատարմագրված կոլեկտիվ կառավարման մարմին: Վերջինս կստանա բացառիկ իրավասություն տվյալ կատեգորիայի գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման հարցում:
2. **Ընդլայնված կառավարման հնարավորության ամրագրում**
   Նախագծով նախատեսվում է, որ հավատարմագրված կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունն իր իրավասության շրջանակում կառավարի նաև այն իրավատերերի գույքային իրավունքները, ովքեր գրավոր կերպով չեն հրաժարվել կառավարմանը մասնակցելուց, նույնիսկ եթե անհատական պայմանագիր չեն կնքել կազմակերպության հետ: Այս մեխանիզմը համապատասխանում է ընդլայնված կառավարման համակարգին, որը կիրառվում է մի շարք երկրներում:
3. **Հրաժարման իրավունքի երաշխավորում և կամավորության սկզբունքի պահպանում**
   Իրավատերերին տրամադրվում է իրավունք՝ ցանկացած պահի ամբողջությամբ կամ մասնակի կերպով հրաժարվել հավատարմագրված կազմակերպության կողմից իրենց իրավունքների կառավարումից՝ ներկայացնելով գրավոր ծանուցում: Օրենքով սահմանվում է, որ իրավատերերը հնարավորություն ունեն պահպանելու իրենց իրավունքների ինքնուրույն կամ անհատական կառավարման իրավունքը:
4. **Միակ հավատարմագրման սկզբունք ըստ կատեգորիայի**
   Սահմանվում է, որ նույն կատեգորիայի (օրինակ՝ հանրային կատարման, հեռարձակման և այլն) գույքային իրավունքների համար չի կարող հավատարմագրվել մեկից ավելի կառավարման կազմակերպություն, այսպիսով ձևավորելով մրցակցության միջոցով ընտրված, բայց կարգավորվող կենտրոնացված կառավարման մոդել:
5. **Հստակ տեխնիկական ու էլեկտրոնային միջոցների սահմանում,** որոնք կապահովեն մի կողմից՝ ավտոմատացված տվյալների հավաքագրումը օգտագործման հետ կապված, իսկ մյուս կողմից՝՝ կապահովեն հավաքագրված միջոցների արդարացի բաշխումը:
6. **Սահմանել հեղինակային ու հարակից իրավունքների խախտման համար հստակ փոխհատուցման չափեր՝** օրենքով սահմանված ֆիքսված փոխհատուցման

հնարավորությամբ, իսկ օրենքի հիման վրա վարձատրության նվազագույն չափեր սահմանված լինելու դեպքում՝ դրանց կրկնակիի չափով փոխհատուցման կարգավորմամբ, ինչը կապահովի նաև կոլեկտիվ կառավարման արդյունավետությունը:

Այս փոփոխությունները միտված են հասնելու հետևյալ նպատակներին՝

- Ապահովել համակարգի թափանցիկությունը և պատասխանատվությունը,
- Իրավատերերին ապահովել կառավարման ընտրության հնարավորությամբ,
- Համապատասխանեցնել ՀՀ օրենսդրությունը միջազգային համաձայնագրերին, մասնավորապես՝ ԵԱՏՄ շրջանակներում վավերացված համաձայնագրին, ինչպես նաև միջազգային փորձի վրա հիմնված կառավարող կազմակերպությունների մոդելին:

Համաշխարհային փորձը ցուցադրում է տարբեր մոտեցումներ կոլեկտիվ կառավարման համակարգի կազմակերպման վերաբերյալ՝ սկսած բաց, բազմակազմ մոդելներից մինչև խիստ պետական վերահսկվող կենտրոնացված համակարգեր: Ստորև ներկայացվում է համեմատական վերլուծություն:

Եվրոպական հիմնական երկրներում առկա չէ պետական հավաստագրում և ոլորտն ազատ է՝ առկա են բազմաթիվ CMO-ներ իրենց առանձին ռեպերտուարներով, սակայն սահմանված են պետական վերահսկողության մեխանիզմներ: Օրինակ՝ **Իսպանիայում** չկա պարտադիր լիցենզավորում, սակայն կառավարության կողմից իրականացվում է վերահսկողություն՝ հիմնականում մշակույթի նախարարության միջոցով: Գոյություն ունեն մի քանի խոշոր CMO-ներ՝ յուրաքանչյուրը իր ոլորտով՝ **SGAE** (երաժշտություն, թատրոն, աուդիովիզուալ), **EGEDA** (ֆիլմերի պրոդյուսերներ):

Առկա են նաև երկրներ, որտեղ նման կազմակերպությունները հիմնադրվում կամ հավատարմագրվում են պետության կողմից և կառավարում են այդ երկրի բոլոր իրավատերերի իրավունքները՝ անկախ անդամություն: Օրինակ՝

Գերմանիայում՝ Գերմանական օրենսդրությունը ճանաչում է GEMA-ն որպես փաստացի մենաշնորհ, և ապացուցման բեռը դրվում է իրավախախտի վրա՝ ցույց տալու, որ տվյալ ստեղծագործությունը չի կառավարվում GEMA-ի կողմից: GEMA-ն ունի երաժշտական հեղինակային իրավունքների կառավարման ամենաարդյունավետ և շահութաբեր համակարգերից մեկը: Գերմանիայի օրենսդրությամբ նախատեսված է, որ հեղինակային և հարակից իրավունքների կոլեկտիվ կառավարումը իրականացնելու համար CMO–ները պետք է անցնեն **պետական «հավանավորման» կամ «ակրեդիտացվելու» գործընթաց**: **Verwertungsgesellschaftengesetz (VGG)**-ի՝ Գերմանիայի **«Կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների մասին օրենք»-ի 77-րդ հոդվածը սահմանում է, որ** *«Հավաքագրման կազմակերպությունը (այսինքն՝ կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունը) պետք է ստանա թույլտվություն՝ հեղինակային իրավունքի օրենքից բխող հեղինակային կամ հարակից իրավունքները կառավարելու համար»:* **Նույն օրենքի 78-րդ հոդվածում** նկարագրված է պետական մարմնին ներկայացվող ուսումնասիրման հատուկ պայմանները, *ինչպես օրինակ կանոնադրություն, իրավաբնական ներկայացուցչության փվյալներ ու գործնական բիզնես*

պլան[1]: Այսպիսով, Գերմանական օրենսդրությամբ CMO–ները **ոչ միայն պետք է գրանցված լինեն**, այլ նաև անցնեն **պետական հավանացման (ակրեդիտացիայի)** գործընթաց:

Ֆրանսիայում՝ SACEM-ը Ֆրանսիայում երաժշտական հեղինակային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման հիմնական ընկերությունն է՝ Société des auteurs et compositeurs dramatiques (SACD), որը կառավարում է օպերա, բալետ և մյուզիքլներ: Այնուամենայնիվ, այն չունի իրավական մենաշնորհ, չնայած այն փաստացի վայելում է ֆրանսիական և եվրոպական դատարանների նախադեպային իրավունքով ճանաչված մենաշնորհ:

Հունգարիայում՝ գործում է **իրավական մենաշնորհ՝** կոլեկտիվ կառավարման ոլորտում: Սա նշանակում է, որ որոշ իրավունքների կառավարման գործառույթները կարող են իրականացվել միայն **միակ պետականորեն ճանաչված կազմակերպության կողմից**, և անհատական կառավարումը թույլատրված չէ[2]: Օրինակ՝ Հունգարիայի հեղինակային իրավունքի կենտրոնական կազմակերպությունը՝ **Artisjus**, միակ լիազորված մարմինն է հանրային կատարման և մի շարք այլ իրավունքների կառավարման համար:

Խորվատիայում՝ կոլեկտիվ կառավարման իրավունքները կարող են տնօրինվել միայն այն CMO-ների կողմից, որոնք **հավանություն են ստացել Պետական կարգավորիչ մարմնից՝ State Intellectual Property Office (SIPO, կամ DZIV)** և այդ հավանությունը տրվում է **յուրաքանչյուր իրավունքի տեսակով մեկ CMO-ի** միայն՝ ըստ անդամների քանակի և միջազգային ներկայացվածության: Խորվատիան օգտագործում է **պետական կարգավորմամբ պայմանավորված մենաշնորհային մոդել**[3], որը խիստ կառավարվում է (DZIV) -ի կողմից: DZIV-ը Պետական վարչական մարմին է, որն իր իրավասությունների շրջանակում զբաղվում է մտավոր սեփականության իրավունքների պաշտպանության ոլորտով:

Չինաստանում՝ երաժշտական հեղինակային իրավունքի կառավարման կազմակերպությունը (Music Copyright Society of China, MCSC) հիմնադրվել է պետական մասնակցությամբ և գտնվում է Չինաստանի կառավարության վերահսկողության ներքո: Այն հանդիսանում է միակ երաժշտական կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունը երկրի տարածքում (բացառությամբ Հոնկոնգի, Մակաոյի և Թայվանի) և գործում է որպես մենաշնորհային մարմին՝ հեղինակային իրավունքների հավաքական կառավարման ոլորտում:

Ըստ կազմակերպության կանոնադրության 3 հոդվածի՝ *այն ենթարկվում է Չինաստանի Կոմունիստական կուսակցության ընդհանուր ղեկավարությանը, վերահսկվում է Քաղաքացիական գործերի նախարարության և Կենտրոնական քարոզչության վարչության կողմից, իսկ կուսակցական աշխատանքները համակարգվում են Կենտրոնական սոցիալական աշխատանքի վարչության կողմից: MCSC-ի իրավասությունները սահմանվում են «ՉԺՀ հեղինակային իրավունքի մասին» օրենքի 8 - րդ հոդվածով և պետական կարգավորումներով*[4]:

Ռուսաստանում՝ հեղինակային իրավունքների հավաքական կառավարման ոլորտում գործում է **«Ռուսական հեղինակային ընկերությունը» (РАО),** որը հանդիսանում է ոչ

---

[1] https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_vgg/englisch_vgg.pdf
[2] https://en.wikipedia.org/wiki/Copyright_collective
[3] https://www.culturalpolicies.net/country_profile/croatia-4-1-6/
[4] https://chinahelp.me/work/zakon-knr-ob-avtorskom-prave

առևտրային հասարակական կազմակերպություն՝ իրավասու հավաքական հիմունքներով կառավարել հեղինակային գույքային իրավունքները՝ համաձայն **ՌԴ Քաղաքացիական օրենսգրքի 1242-րդ հոդվածի**[5]: РАО-ն իրականացում է ստեղծագործությունների հանրային կատարման, հեռարձակման, վերարտադրման և նմանատիպ այլ օգտագործումների համար հեղինակային վարձատրության հավաքագրում: Այն իրավասու է ներկայացնել նաև այնպիսի իրավատերերի շահերը, ովքեր չեն կնքել РАО-ի հետ պայմանագիր:

Չնայած օրենսդրորեն նախատեսված է բազմակազմ կազմակերպությունների հնարավորությունը, գործնականում РАО-ն հանդիսանում է մենաշնորհային կառույց՝ հատկապես 2008 թվականից հետո պետական հավատարմագրում ստանալուց ի վեր երկու հիմնական ոլորտում՝ երաժշտական ստեղծագործությունների և աուդիովիզուալ ստեղծագործություններում օգտագործված երաժշտության հավաքական կառավարման մասով:

Բելառուսում՝ հեղինակային և հարակից իրավունքների հավաքական կառավարման ոլորտում գործում են միայն պետականորեն հավատարմագրված ոչ առևտրային կազմակերպություններ: Նման կառույց է, օրինակ, **Հեղինակային իրավունքների ազգային կենտրոնը,** որն իրավունք ունի հավաքական հիմունքներով կառավարել հեղինակների, կատարողների և այլ իրավատերերի գույքային իրավունքները՝ համաձայն Բելառուսի «Հեղինակային և հարակից իրավունքների մասին» օրենքի[6]: Ըստ գործող օրենսդրության և կառավարության որոշման՝ հավաքական կառավարման ոլորտում գործունեություն կարող է իրականացնել միայն պետականորեն հավատարմագրված մեկ կազմակերպություն յուրաքանչյուր ոլորտում, ինչը օրենքով ամրագրված մենաշնորհային կարգավորումն է: Կենտրոնը իրականացնում է, մասնավորապես, հանրային կատարման, հեռարձակման, վերարտադրման և նմանատիպ օգտագործումների համար հեղինակային վարձատրության հավաքագրում՝ ներառյալ նաև այն իրավատերերի անունից, ովքեր անհատապես պայմանագիր չեն կնքել տվյալ կազմակերպության հետ: Կենտրոնը գործում է պետական վերահսկողության ներքո և ենթակա է Բելառուսի Գիտության և տեխնոլոգիաների պետական կոմիտեին:

Այսպիսով, միջազգային պրակտիկան ընդհանուր առմամբ միտված է ամրագրելու **իրավատիրոջ կամքի գերակայություն**: Նույնիսկ եթե կազմակերպությունը հավատարմագրված է կամ գործում է որպես միակ կառույց, **իրավատիրոջը պետք է վերապահվի հրաժարվելու հնարավորություն**:

Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված՝ Եվրասիական տնտեսական միության «Հեղինակային և հարակից իրավունքների՝ կոլեկտիվ կառավարման կարգի մասին» համաձայնագրից բխում է նման կարգավորումներ ներդնելու անհրաժեշտությունը:

Առաջարկվող փոփոխությունները համադրում են նշված համաձայնագրից բխող կարգավորումները, ինչպես նաև միջազգային լավագույն փորձը՝ ապահովելով իրավատերերի իրավունքների կառավարման արդյունավետություն ու թափանցիկություն:

Փոփոխություններով նախատեսվում են կոլեկտիվ կառավարող կազմակերպության նկատմամբ խիստ պահանջներ, որոնք գործադրվելու են առաջին հավատարմագրումից հետո:

---

[5] https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64629/490d12044228b17af0153380340c144a9b19a603/

[6] https://www.ncip.by/avtorskie-i-smezhnye-prava/kollektivnoe-upravlenie/

Ընդ որում, հավատարմագրման կարգը սահմանվելու է ՀՀ կառավարության կողմից, որից հետո պատական լիազոր մարմնի կողմից ձևավորվելու է հանձնաժողով՝ հավատարմագրման գործընթացը կազմակերպելու նպատակով:

Միաժամանակ Նախագծով առաջարկվում է նախատեսել իրավատիրոջ կողմից օրենքով նախատեսված սահմանված չափով **փոխհատուցում** ստանալու հնարավորություն, որի դեպքում իրավատերը դատարանում որպես հայցվոր հանդես գալիս պարտավոր չի լինի ապացուցել, որ ինքը կրել է որևէ չափի ֆինանսական վնաս, որպեսզի պատասխանողի վրա հայցի բավարարման արդյունքում դրվի իրավատիրոջը որպես փոխհատուցում որոշակի գումար վճարելու պարտականություն, փոխարենը իրավատերը պետք է ապացուցի սոսկ հեղինակային իրավունքի օբյեկտի ապօրինի օգտագործման փաստը:

Միևնույն ժամանակ դա չի նշանակում, որ սահմանված փոխհատուցման շեմի շրջանակներում կոնկրետ գումարը որոշելիս դատարանը, այլ ուշադրության արժանի հանգամանքների հետ մեկտեղ, չի կարող հաշվի առնել նաև իրավախախտման հետևանքների ծավալը: Վիրավորանքի ու զրպարտության համար սահմանված փոխհատուցման կիրառման պրակտիկան ցույց է տալիս, որ ՀՀ դատական համակարգը ունակ է հստակ չափանիշներ սահմանել գումարի չափի որոշման համար, ինչը արդյունավետորեն կիրառվում է ներկայումս և առկա են բազմաթիվ դատական գործեր նման փոխհատուցման պահանջներով:

Նախագծով առաջարկվում է սահմանել 20 000 ՀՀ դրամից մինչև 2 000 000 ՀՀ դրամի չափով փոխհատուցման հնարավորություն:

Մասնավորապես, նման կարգավորումներ նախատեսված են առնվազն Ռուսաստանի Դաշնությունում, Լիտվայի Հանրապետությունում, Կանադայում, Սինգապուրի Հանրապետությունում, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում և այլն:

Այսպես, Ռուսաստանի Դաշնության Քաղաքացիական օրենսգրքի 1301-րդ հոդվածի համաձայն բացառիկ իրավունքի խախտման դեպքում իրավատերը իրավունք ունի վնասի փոխհատուցման փոխարեն պահանջել 10 000 ռուբլուց մինչև 5 000 000 ռուբլու չափով հատուցում[7]:

Լիտվայի Հանրապետության «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքի 83-րդ հոդվածի համաձայն սահմանված է նշված օրենքով պաշտպանվող իրավունքների խախտման դիմաց նվազագույն սպառողական զանգվածի 1000-ապատիկի չափով փոխհատուցում[8]:

Կանադայի Հեղինակային իրավունքի ակտի 38.1 հոդվածի համաձայն իրավատերը ակտով նախատեսված դեպքերում իրավունք ունի պահանջել ոչ պակաս քան 100 դոլարի և ոչ ավել քան 20 000 դոլարի հատուցում[9]:

---

[7] https://docs.cntd.ru/document/902019731

[8] https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5f13b560b2b511e59010bea026bdb259?jfwid=9tq147ogj

[9] https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-42/page-11.html#h-103953

Սինգապուրի Հեղինակային իրավունքի ակտի 308–րդ հոդվածի համաձայն իրավատերը իրավունք ունի պահանջել ոչ ավել քան 10 000 դոլարի կամ 200 000 դոլարի չափով (կախված խախտման առանձնահատկությունների) հատուցում[10]:

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների 17 U.S. Code համաձայն իրավատերը իրավունք ունի պահանջել ոչ պակաս քան 750 դոլարի և ոչ ավել քան 30 000 դոլարի չափով փոխհատուցում[11]:

Միջազգային փորձի վերոգրյալ ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ կիրառվում են նաև փոխհատուցման ստորին շեմեր՝ բացառելու չնչին գումարի չափով փոխհատուցում սահմանելու հնարավորություն և նկատի ունենալով հեղինակային իրավունքի խախտման հետևանքները:

Իր հերթին նկատենք, որ ոչ նյութական արժեքներին հասցված վնասի դեպքում օրենսդրորեն ներկայումս էլ նախատեսված է սահմանված չափերին համապատասխան վնասների փոխհատուցում ստանալու վերաբերյալ կարգավորումներ: Այսպես, Քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-ին հոդվածի 7-րդ մասի 3-րդ կետի համաձայն՝ վիրավորանքի դեպքում անձը կարող է դատական կարգով պահանջել սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 3000-ապատիկի չափով փոխհատուցում վճարել: Նույն հոդվածի 8-րդ մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ զրպարտության դեպքում՝ 6000-ապատիկի չափով:

Իր հերթին նկատենք, որ հեղինակային իրավունքների խախտման համար կարող է նախատեսվել նաև քրեական պատասխանատվություն տուգանքի ձևով՝ նվազագույն աշխատավարձի հինգհարյուրապատիկից հազարապատիկի չափով: Ավելին, 05.05.2021թ.-ին ընդունված Քրեական օրենգրքի 227-րդ հոդվածի համաձայն՝ հեղինակային իրավունքի խախտումների դեպքում նախատեսվող տուգանքի չափը սահմանվել է անձի եկամտի, իսկ դրա բացակայության դեպքում արարքի կատարման պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի 20-ապատիկի չափով, իսկ իրավաբանական անձանց դեպքում դրա եկամտի 20 տոկոսի չափով, այլ կերպ՝ շուրջ 1,360,000:

Վերոգրյալի համադրմամբ՝ Քաղաքացիական օրենսգրքում հեղիանակային իրավունքի խախտումների համար օրենսդրորեն սահմանված չափով փոխհատուցման կանոնի նախատեսումը կարող է արդյունավետ միջոց դառնալ հեղինակների իրավունքների պաշտպանության, խախտված իրավունքների վերականգնման և իրավախախտումների թվի պակասեցման տեսանկյունից:

Հաշվի առնելով տվյալ ոլորտի մասնագետների կարծիքները և մտահոգությունները առկա է ռիսկ, որ հեղինակային իրավունքի խախտումների դեպքում դատական պրակտիկան կարող է չզարգանալ անձի պատվի, արժանապատվությանը և գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման ինստիտուտին համահունչ և վնասի հատուցման ստորին շեմը մնա շատ ցածր: Արդյունքում հեղինակների մոտ իրենց իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվելու շահագրգռվածությունը կմնա ցածր մակարդակի վրա, ինչպիսին այսօր է: Հետևաբար իրավունքների պաշտպանության հարցում հեղինակների շահագրգռվածությունը խթանելու համար, որպես այլընտրանք, Նախագծով առաջարկվում է փոխհատուցման ստորին շեմ սահմանել նաև սահմանված նվազագույն աշխատավարձի 200-ապատիկը այն դեպքերի

[10] https://sso.agc.gov.sg/Acts-Supp/22-2021/Published/20211007?DocDate=20211007&ProvIds=P16-#pr305-

[11] https://www.copyright.gov/title17/

համար, երբ արտադատական կարգով իրավախախտը հրաժարվում է վերացնել խախտումը: Տվյալ դեպքում հեղինակները վստահ կլինեն, որ իրենց իրավունքի խախտումը հիմնավոր ճանաչվելու դեպքում իրենք կստանան հատուցում, որը կարող է բավարար լինել նաև փաստաբանական ծառայություններից օգտվելու և վճարելու համար:

Միևնույն ժամանակ, հաշվի առնելով, որ առկա են դեպքեր, երբ հեղինակային իրավունք խախտող անձն ինքը տեղյակ չէ, որ իր գործողությամբ խախտում է որևէ այլ անձի հեղինակային իրավունքներ, շուկայում ցնցումներից և մեծ դժգոհություններից խուսափելու համար, նվազագույն աշխատավարձի 200-ապատիկը որպես ստորին շեմ փոխհատուցման տարբերակից օգտվելիս, մինչև դատարան դիմելը, հեղինակը պարտավոր է. (ա) գրավոր եղանակով ծանուցել իրավախախտողին իրավախախտման վերաբերյալ, (բ) պահանջել իրավախախտողից դադարեցնել իրավախախտումը, և (գ) տեղեկացնել իրավախախտումն անհապաղ չդադարեցնելու դեպքում նվազագույն աշխատավարձի 200-ապատիկից մինչև 2000-ապատիկին հասնող փոխհատուցման մասին: Միայն այն դեպքում, երբ իրավախախտողը հրաժարվել է կամ չի դադարեցնում իրավախախտումը, իրավատերն իրավունք է ստանում դիմել դատարան՝ պահանջելով նվազագույն աշխատավարձի 200-ապատիկի ստորին շեմով փոխհատուցում: Տվյալ ճանապարհով գնալիս իրավատերը (հեղինակը) կամ շատ արագ հասնում է հեղինակային իրավունքի խախտման դադարման՝ առանց փոխհատուցման, կամ ստանում է զգալի փոխհատուցում:

Արդյունքում, նախագծով իրավատիրոջը (հեղինակին) առաջարկվում են մի շարք գործիքներ, որոնց միջոցով նա կարող է ավելի արդյունավետ պայքարել իր հեղինակային իրավունքների խախտման դեմ:

Կոլեկտիվ կառավարման համատեքստում առաջարկվում է սահմանել, որ ՀՀ կառավարության կողմից վարձատրության նվազագույն դրույքաչափեր սահմանված լինելու դեպքում առաջարկվող ֆիքսված փոխհատուցումը չի գործում, սակայն փոխարենը նման դեպքում խախտողից կարող է պահանջվել սահմանված նվազագույն դրույքաչափի կրկնակիի չափով փոխհատուցումը՝ դրանով իսկ նաև ապահովելով իրավախախտումների դեմ արդյունավետ պայքարի ու պաշտպանության միջոցի առկայություն:

Նախագծի ընդունումը բխում է նաև Հայաստանի վերափոխման 2050 ռազմավարության 14-րդ և 15-րդ նպատակներից:

3. Ակնկալվող արդյունքը

Օրենքի փոփոխությամբ ակնկալվում է ներդնել կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների պետական հավատարմագրման ու վերահսկողության ընթացակարգեր, ներդնել հեղինակային և հարակից իրավունքների ընդլայնված կառավարման իրավական մեխանիզմ, ինչպես նաև իրավունքների պաշտպանության արդյուանվետ միջոցներ:

Այս փոփոխությունները թույլ կտան բարձրացնել ոլորտի թափանցիկությունն ու հաշվետվողականությունը, սահմանել արդյունավետ պետական վերահսկողություն և ապահովել ՀՀ միջազգային պարտավորությունների, այդ թվում՝ ԵԱՏՄ վավերացված համաձայնագրի պահանջների կատարումը: